

Filmoteka Szkolna

Do czego prowadzą rewolucje? Analiza porównawcza fragmentów „Nie-Boskiej Komedii” Krasińskiego i „Ubu króla” Szulkina - Materiały metodyczne
Tomasz Mularski, IX LO im. J. Słowackiego w Radomiu

PRZEDMIOT język polski

CZAS 2 godziny lekcyjne (plus projekcja filmu)

Uczeń:

analizując fragment dzieła filmowego i literackiego, tworzy charakterystykę bohaterów

porównuje dzieło literackie i filmowe

współpracuje w grupie

prezentuje motyw rewolucji w tekstach kultury różnych epok

Metody i formy pracy

elementy wykładu

dyskusja

praca z tekstem/dziełem filmowym

praca w grupach

Środki dydaktyczne

fragmenty „Nie-Boskiej Komedii” Z. Krasińskiego

fragmenty filmu P. Szulkina „Ubu król”

karty pracy domowej wykonywanej przed lekcją

Przydatne pojęcia:

Rewolucja, ekranizacja, adaptacja filmowa, demagogia

Przebieg lekcji

Przygotowanie do zajęć:

Wszyscy uczniowie znają treść lektury oraz są po projekcji filmu Piotra Szulkina.

Na wcześniejszych zajęciach zostali podzieleni na znawców filmu i specjalistów od dramatu. Jedni mieli za zadanie przygotować na lekcję odpowiedzi na pytania z obu załączonych tabel, analizując fragmenty „Ubu króla” (dostępne w Internecie lub na płytach), drudzy te same kwestie rozpatrywali odnosząc się do załączonych fragmentów „Nie-Boskiej Komedii”.

Filmoteka Szkolna

Nauczyciel wprowadza uczniów w omawiane teksty kultury. Ponieważ lekcja ta jest zaprojektowana jako kolejne zajęcia na temat „Nie-Boskiej Komedii”, ten utwór nie wymaga już komentarza, trzeba natomiast wspomnieć o reżyserze filmu i dramacie, który stał się podstawą dla filmu (sztuka szesnastolatka Alfreda Jarry „Ubu król, czyli Polacy”). Nauczyciel zwraca uwagę na różnicę pomiędzy ekranizacją (ściśłość odwzorowania oryginału przy użyciu języka filmowego), a adaptacją filmową (dzieło oparte na motywach zakłada pewną dowolność w wykorzystaniu i odczytaniu pierwowzoru). Film Szulkina to przykład dzieła opartego na motywach sztuki i reinterpretującego zawarte w niej treści.

Nauczyciel pyta uczniów, co łączyło oba analizowane fragmenty. Odpowiadają zarówno przedstawiciele „literaturoznawców”, jak i „filmoznawców”. Po stwierdzeniu, że odpowiedzi obu zespołów są zbieżne (fragmenty pokazują zbiorowość w przeddzień rewolucji i po jej zwycięstwie), uczniowie zastanawiają się, jak – w związku z poczynionym spostrzeżeniem – powinien brzmieć temat zapisany w zeszytach. Wspólnie z nauczycielem wybierają najtrafniejszą wersję.

Uczniowie, wykorzystując wiedzę z lekcji historii, przypominają, czym jest rewolucja. Wykorzystując znajomość całości omawianych tekstów kultury, nazywają w „Nie-Boskiej Komedii” i w „Ubu Królu” strony konfliktu.

Nauczyciel odtwarza dla całej klasy pierwszy fragment filmu, na każdej ławce znajduje się analizowany fragment tekstu. Uczniowie w parach („filmoznawca” z literaturoznawcą”) porównują swoje odpowiedzi, szukają elementów wspólnych i różnic. Zastanawiają się, czy odpowiedzi zapisane przez jednego z nich, nie pasowałyby także do tabeli drugiego.

Następuje prezentacja odpowiedzi do pierwszej tabeli. Nauczyciel skrótowo zapisuje na tablicy obok siebie odpowiedzi dotyczące filmu i dramatu.

Uczniowie – tym razem na forum klasy – porównują dane z tabeli, odkrywają podobieństwo odpowiedzi na pytania o wygląd i zachowanie przywódców oraz rozbieżność postulatów/obietnic obu wodzów. Dostrzegają różnice w zachowaniu zgromadzonych ludzi, lecz widzą także, że efekt agitacji w obu przypadkach jest podobny.

We wspólnej dyskusji uczniowie zastanawiają się, co sprawia, że w obu przypadkach przywódcy rewolucji osiągają zamierzony efekt. Należy zwrócić uwagę na charyzmatyczność postaci oraz na głoszone hasła. Przy „Królu Ubu” przydatne może się okazać hasło „demagogia”.

Nauczyciel odtwarza drugi fragment filmu. Uczniowie, podobnie jak za pierwszym razem, w parach porównują efekty swojej pracy zawarte w drugiej tabeli.

Odpowiedzi z drugiej tabeli zostają wynotowane na tablicy. Następuje porównanie wniosków z analizy książki i filmu. Uczniowie wskazują na analogie w scenerii, traktowaniu szlachty, w postawach uwięzionych (zachowanie Ojca Chrzestnego można przyrównać do szlachcica, który przed śmiercią wiwatuje na cześć Ubu). Różnice będą dotyczyć zachowania wodzów rewolty oraz nastroju scen.

Uczniowie przypominają, jak zakończyły się losy obu charakteryzowanych bohaterów (wizja karzącego Chrystusa oraz śmierć Pankracego; tułaczka Ubu po przegranej z carem).

Pracujące do tej pory pary łączą się w zespoły czteroosobowe i tworzą charakterystykę przywódców rewolty, odkrywają ich intencje, oceniają racje morale i metody przez nich zastosowane do osiągnięcia celu. Połowa zespołów analizuje postać Leonarda, połowa – Ubu.

Filmoteka Szkolna

Po zaprezentowaniu oceny bohaterów przez zespoły, nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji na temat, czy można usprawiedliwiać działania rewolucyjne, które w zamierzeniu mają szczytny cel. Skutkiem wymiany zdań powinna być między innymi ocena rewolucji opisanej w „Nie-Boskiej Komedii”.

Praca domowa:

Wykorzystując poczynione na lekcji spostrzeżenia i znajomość dramatu Krasińskiego przedstawi obraz rewolucji w „Nie-Boskiej Komedii” oraz dokonaj oceny działań buntowników (praca pisemna w formie notatki do lekcji).

Załącznik 1

Zygmunt Krasiński „Nie-Boska Komedie” – fragmenty do analizy.

Fragment I (z części III)

(...) Czy widzicie, jak oni czekają niecierpliwie – szemrzą między sobą, do wrzasków się gotują – wszyscy nędzni, ze znojem na czole, z rozczuchranymi włosy, w łachmanach, z spiekłymi twarzami, z dłońmi pomarszczonymi od trudu – ci trzymają kosy, owi potrząsają młotami, heblami – patrz – ten wysoki trzyma topór spuszczone – a tamten stemplem żelaznym nad głową powija; dalej w bok pod wierzbą chłopię małe wisznę do ust kładzie, a długie szydło w prawej ręce ściska. – Kobiety przybyły także, ich matki, ich żony, głodne i biedne jak oni, zwiędłe przed czasem, bez śladów piękności – na ich włosach kurzawa bitej drogi – na ich łonach poszarpane odzież – w ich oczach coś gasnącego, ponurego, gdyby przedrzeźnianie wzroku – ale wnet się ożywią – kubek lata wszędzie, obiega wszędzie. – Niech żyje kielich pijaństwa i pociechy!

Teraz szum wielki powstał w zgromadzeniu – czy to radość czy rozpacz? – Kto rozpozna, jakie uczucie w głosach tysięcy? – Ten, który nadszedł, wstąpił na stół, wskoczył na krzesło i panuje nad nimi, mówi do nich. – Głos jego przeciągły, ostry, wyraźny – każde słowo rozeznasz, zrozumiesz – ruchy jego powolne, łatwe, wtórują słowom, jak muzyka pieśni – czoło wysokie, przestronne, włosy jednego na czaszce nie masz, wszystkie wypadły, stracone myślami – skóra przyschła do czaszki, do liców, żółtawo się wciną pomiędzy kości i muszkuły – a od skroni broda czarna wieńcem twarz opasuje – nigdy krwi, nigdy zmiennej barwy na licach – oczy niewzruszone, wlepione w słuchaczy – chwili jednej zwątpienia, pomieszczenia nie dojrzeć; a kiedy ramię wzniesie, wyciągnie, wyteży ponad nimi, schylają głowy, zda się, że wnet uklękną przed tym błogosławieństwem wielkiego rozumu – nie serca – precz z sercem, z przesadami, a niech żyje słowo pociechy i mordy!

To ich wściekłość, ich kochanie, to władca ich dusz i zapału – on obiecuje im chleb i zarobek: – Krzyki się wzbiły, rozciągnęły, pękły po wszystkich stronach – "Niech żyje Pankracy! – chleba nam, chleba, chleba!" – A u stóp mówcy opiera się na stole przyjaciel czy towarzysz, czy sługa. (...)

Fragment II (z części IV)

(...) Dziedziniec zamkowy – Pankracy – Leonard – Bianchetti na czele tłumów – przed nimi przechodzą Hrabowie, Książęta, z żonami i dziećmi, w łańcuchach.

PANKRACY
Twoje imię?

HRABIA
Krzysztof na Volsagunie.

Filmoteka Szkolna

PANKRACY

Ostatni raz go wymówiłeś – a twoje?

KSIAŻĘ

Władysław, pan Czarnolasu.

PANKRACY

Ostatni raz go wymówiłeś – a twoje?

BARON

Aleksander z Godalberg.

PANKRACY

Wymazane spośród żyjących – idź! (...)

LEONARD

Czy dużo ich tam jeszcze?

PANKRACY

Oddaję ci wszystkich – niech ich krew płynie dla przykładu świata – a kto z was mi powie, gdzie Henryk, temu daruję życie. –

RÓŻNE GŁOSY

Zniknął przy samym końcu.

OJCIEC CHRZESTNY

Staję teraz jako pośrednik między tobą, a niewolnikami twoimi – tymi przezacnego rodu obywatelami, którzy, wielki człowiecze, klucze zamku Świętej Trójcy złożyli w ręce twoje.

PANKRACY

Pośredników nie znam tam, gdzie zwyciężyłem siłą własną. – Sam dopilnujesz ich śmierci.

OJCIEC CHRZESTNY

Całe życie moje obywatelskim było, czego są dowody niemałe, a jeśli się połączyłem z wami, to nie na to, bym własnych braci szlachtę...

PANKRACY

Wziąć starego doktrynera – precz, w jedną drogę z nimi!

Żołnierze otaczają Ojca Chrzestnego i niewolników.

Gdzie Henryk? – Czy kto z was nie widział go żywym lub umarłym? – Wór pełny złota za Henryka – choćby za trupa jego!

Oddział zbrojnych schodzi z murów.

Załącznik 2

„Ubu król”, reż. Piotr Szulkin – fragmenty filmu do analizy

Fragment I

Scena agitacji w knajpie (2:00 – 6:00).

Fragment II

Scena egzekucji szlachty (39:00 – 42:30).

Załącznik III

Pytania do fragmentu I

Kto przewodzi rewolucji?

Jak wygląda przywódca?

Jak się zachowuje?

Jakie są postulaty/obietnice wodza?

Kim są zwolennicy rewolucji?

Jak zachowują się zgromadzeni?

Pytania do fragmentu II

W jakiej scenerii rozgrywa się sąd nad szlachtą?

Jak wódz traktuje swoich przeciwników?

Do czego dąży przywódca rewolucji?

Jak zachowują się oponenti rewolucji?

Jaka atmosfera panuje we fragmencie?

Przykładowe odpowiedzi do tabeli

Pytania do fragmentu I

Kto przewodzi rewolucji?

Pankracy (towarzyszy mu Leonard)

Ubu (wspierany przez profesora)

Jak wygląda przywódca?

Łysy brodacz o wysokim czole, cera żółta, wysuszona, blada.

Wysokie czoło, marynarka zapięta na jeden guzik, nieświeża biała koszula

Jak się zachowuje?

Wskakuje na krzesło i na stół, przemawia zrozumiale, swoje słowa podkreśla gestami, intensywnie wpatruje się w słuchaczy, jest pewny siebie

Utrzymuje kontakt wzrokowy z widzem (patrzy w kamerę), wskakuje na stół, krótkimi prostymi zdaniami wykrzykuje oskarżenia pod adresem władzy.

Jakie są poglądy oraz postulaty/obietnice wodza?

Pociesza zebranych, obiecuje pomstę (niech żyje słowo pociechy i mordu!), żywność i pieniądze.

Obiecuje piwo za państwowe pieniądze, zarzuca królowi haniebne postępowanie z przedstawicielem nauki i brak patriotyzmu.

Kim są zwolennicy rewolucji?

Przedstawiciele ludu: kowale, cieśle, chłopci, kobiety i dzieci, brudni i obdarci.

Pijacy, stali bywalcy knajpy, ludzie z marginesu społecznego.

Jak zachowują się zgromadzeni?

Korni przed wodzem, uznają go za światłego przywódcę, wiwatują na jego cześć, szykują się do walki, swoje narzędzia pracy (szydło, kosa młot, itp.) zamieniają na broń, zagrzewają się do boju przy

Pijani, chrapią oparci o stół, wokół nich kufle z niedopitym piwem, bełkocą; budzą się z wolna, gdy przemawia Ubu i profesor, a także gdy przygrywa ludowa kapela, wychodzą karykaturalnym krokiem z lokalu, śpiewając pieśń

pomocy alkoholu.

włoskich komunistów „Bandiera Rossa”

Pytania do fragmentu II

W jakiej scenerii rozgrywa się sąd nad szlachtą?

Na dziedzińcu zamkowym (Okopy Świętej Trójcy).

Na dziedzińcu starej fabryki, która w filmie odgrywa rolę królewskiej rezydencji.

Jak wódz traktuje swoich przeciwników?

Każe zabić arystokratów jako przykład i postrach dla tych, którzy wciąż utrzymują się przy władzy, szczególnie pogardza Ojcem Chrzestnym, który wykazał się słabością charakteru

Gardzi nimi, wyzywa, ograbia, skazuje na śmierć w jamie.

Czego domaga się przywódca rewolucji?

Chce zniszczyć warstwę rządzącą, interesuje go los Henryka, jedyne go z arystokracji, którego ceni.

Niszcząc szlachtę, chce się wzbogacić (starczy dla mnie na piwo), pozornie tylko dba o finanse państwa.

Jak zachowują się oponenti rewolucji w obliczu śmierci?

Bez słowa sprzeciwu idą na śmierć, Ojciec Chrzestny przechodząc na stronę rewolucjonistów, próbuje bezskutecznie ocalić arystokratów, ginie razem z nimi.

Idą na śmierć, jeden próbuje się przypodobać wołając Niech żyje król Ubu!, innego trzeba zakneblować, zapewne aby nie powiedział czegoś niewygodnego dla władcy.

Jaka atmosfera panuje we fragmencie?

Nastrój podniosłej grozy: niech ich krew płynie dla przykładu świata.

Nastrój zabawy, ludowego festynu; scena stylizowana na reality show.